

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

הלכות והליכות בענין מנחה של שבת

גליון נח

תוספת קדושה תקנו בה קדושת ובא לציון, וכן בימים טובים (סדר היום סדר תפילת מנחה של שבת). ובר"ח ובחול המועד אע"פ שיש בו מוסף מ"מ אין בהם קדושה גמורה, סידור בית יעקב מנחה של שבת.

טעם אחר: לפי שהיו אחר התפילה קוראים מקרא משנה ושמועות, וכיון שרבתה העניות ולא היו יכולים לעסוק בתורה היו קוראים בנביא ובא לציון ואני זאת בריתי, ובשבת ויו"ט שיש בהן ביטול מלאכה לעם החזירו העטרה ליושנה לקרות בתורה ולתרגם מענין היום, וע"כ אין אומרים בשחרית שהרי כבר קראו בנביא, ואעפ"כ אומרים במנחה כדי שלא תשתכח מימות החול (שבלי הלקט בשם רש"י, מטה משה ריא).

טעם אחר: לפי שסדר קדושה בכל יום הוא לשמור מדין גיהנום לכך הניחו עד מנחה כדי לצנן אש הגיהנום (רוקח שסב).

והטעם שאומרים כן רק במנחה בשבת: לפי שסדר קדושה מדבר מגאולה ובזכות שבת הם נגאלים (ספר מנהיג).

חצי קדיש: חצי קדיש אומרים כשרוצים להפסיק בין שתי עניינים וכאן בין "ובא לציון" לקריאת התורה.

"ואני תפילתי"

הטעם באמירת פסוק זה על פי המדרש (איכה רבתי פרק ג יב) "שייחו בי יושבי שער ונגינות שחר" וכתב "ואני תפילתי" (תהילים סט יג יד) אמר דוד לקב"ה אין אומה זו כאומות העולם שכשאוכלים ומתשכרין הולכים ופוחזים ואנו לא כן אלא ואני תפילתי (מנהיג שבת ס, טור רצב, לבוש שם א).
טעם אחר: לפי שאלוהו נענה במנחה והוא עת רצון לכן אומרים "ואני תפילתי..." עת רצון" (המנהיג ס).

טעם אחר: לפי ששעה זו עת רצון מחמת קריאת התורה שבה (עין מג"א רצא א).

טעם אחר: לפי ששעת מנחה על פי הקבלה היא שעת רצון מיוחדת שבה מתקבלות התפילות ולכן אומרים קודם לכך "ואני תפילתי..." עת רצון" (וזה ח"ג דף קכט).

טעם אחר: לפי שצרה אחרונה שלא נהיתה כמוה לעתיד לבוא (מיכה ה ב) תהיה בעקבי הקץ ט' חודשים והיום האחרון תכבד הצרה ויהיה ביום השבת עד עת מנחה ואז ישראל יהיו נענין בשמחה בשעת מנחה ומיד

אמר ר' חלבו: "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת מנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהם" (ברכות ו).

לבישת הטלית לש"ץ

נוהגים שהשליח ציבור מתעטף בטלית בתפילת מנחה, והטעם: מפני כבוד קריאת התורה (סידור בית יעקב מנחה של שבת ט).

זמן העטיפה: יש שנהגו להתעטף קודם אשרי (ש"ת רבבות אפרים ח"ז ס' י).
יש שנהגו שהשליח ציבור לובש בטלית במנחה רק אחרי קדושת ובא לציון וקדיש (ספר כוונות בשם האר"י). **והטעם:** כדי שהעטיפה יהיה בעת רצון (האר"י שלמי ציבור, שער הכוונות סידור בית יעקב מנחה של שבת ט).

להיות בעל תפילה במנחה בשבת

יש מחזירים להתפלל תפילת מנחה לפני העמוד, **והטעם:** כדי להשלים מאה ברכות על ידי חזרת הש"ץ (תשובות והנהגות ח"ה ס סט).

"ובא לציון"

הטעם שלא אומרים בשחרית: לפי שתקנת קדושה דסידרא בסוף התפילה מפני עמי הארצות שהיו מאחרים לבוא לתפילה ובכדי שלא יפסידו שמיעת הקדושה אמרו בסוף התפילה ובשבת ויו"ט שכולם באים לבית הכנסת בזמן אין אומרים בשחרית (מטה משה ריא).

הטעם שאומרים במנחה לפי שהיו דורשים קודם תפילת מנחה ובסוף הדרשה רגילים היו לדרוש בפסוקי גאולה וקדושה לכן מתחילים מנחה בענין קדושה וגאולה (מטה משה שם, אבודרהם שחרית של חול).

טעם אחר באמירת "ובא לציון" במנחה: לפי שבכל יום צריך לומר "קדושה דסידרא" ולא אמרו בבוקר מחמת טורח הציבור שמאריכים בתפילה לכן תקנו להשלים במנחה (כל בו סימן מ, רוקח שסב). יש שכתבו בדומה לפי שממהרים לצאת ולאכול מפני כבוד השבת (ספר המנהגות עמוד טו, א).

טעם אחר: כיון שבתפילת שחרית כבר נתוסף בו תפילת מוסף, שיש בו תוספת קדושה שהיא "כתר יתנו לך", לכן כדי שיהיה לתפילת מנחה

יבוא המשיח כדכתיב (ישעיה מח ח) "בעת רצון עניתם" דהיינו שעת המנחה שבו נענה אליהו (תניא קדמון מנחה שבת סימן כ, הובא בא"ר רצב ב).

טעם אחר: לפי שנהגו להתפלל מנחה אחר שאכלו ושתו הרבה ואמרינן בעירובין (סד, א) שתי יין אל יתפלל ואם התפלל תפילתו תפילה, לכן מבקשים שתהיה תפלה זו עת רצון (אבודרהם מנחה של שבת).

טעם אחר: אנו מתפללים שתתקבל תפילתנו ועבודתנו לפני הקב"ה לרצון למרות שמזל שבתאי השולט בשבת מסובב בשבת עניינים קשים (רשב"א בתשובה ח"ה סוף ס' א).

טעם אחר: לפי שהוא עת רצון משום שאז עלה במחשבה לפניו להבראות כי התחלת בריאה היתה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד והרצון העליון שקודם הבריאה היה ביום השבת שקודם יום א' שהתחיל הבריאה ואז עלה במחשבה לפניו לברוא העולם ולכן במנחה בשבת מתעורר כביכול הרצון הקדום ולזה אנו מתפללים "עת רצון" שיתגלה הרצון להטיב לברואיו בעת הזאת שעת מנחה (טעמי המנהגים שפג).

עמידה באמירת ו"אני תפילתי"

יש לעמוד באמירת פסוק זה (שערי תשובה רצא א וכ"כעמק ברכה ושל"ה), **והטעם:** כיון שפסוק זה מעורר ענין היחוד ומעורר רחמים ורצון מן הראוי ומן החיוב לעמוד (כה"ח רצב ט), **טעם אחר:** על פי סוד (עיין כה"ח שם ט). ערוה"ש כתב כיון שנהגו לעמוד בשעת הקדיש ממילא עומדים גם באמירת הפסוק ואני תפילתי לפי שאין ראוי לשבת בשביל רגעים אחדים ומביא שי"א שראוי לעמוד וכתב שאינו רואה בזה טעם והטעם כמו שביארנו (ערוה"ש רצב ב).

נוסח אשכנז אומרים רק פעם אחת, **נוסח ספרד** נהגו לכופלו ב' פעמים (טור רצב). **והטעם:** לפי שהוא חשוב כפרשה אחת בפני עצמה ונראה כמסיים הפרשה (אבודרהם מנחה של שבת). [וכמו שמצאנו (ש"ע נא ז) בפסוק כל הנשמה בפסוקי דזמרה שכופלים פסוק זה לפי שהוא סוף ענין].

"גדלו לה' איתי"

בהוצאת הס"ת אומר הש"ץ גדלו, **והטעם שבני אשכנז אין אומרים "שמע ישראל" כשחרית:** כתב ערוה"ש ולא ידעתי טעם למה וכתב ואולי על פי מסכת סופרים (פרק יד) שכתוב שם שעל המפטיר לומר שמע ישראל ולכן כשאין מפטירים אין אומרים "שמע ישראל" (ערוה"ש רצב ב). **[טעם אחר:** לטעם שאומרים שחרית מפני המאחרים שלא קראו ק"ש לא שייך טעם זה במנחה].

"ברוך שמי"

על פי האר"י עיקר אמירת "ברוך שמי" הוא בעת הוצאת ס"ת במנחה של שבת [ומיהו המנהג לומר גם בשחרית]. (שער אפרים שער יא פתחי שעירים שם א בשם הרמ"ז)

קריאת התורה

הטעם שבתפילת שחרית קוראים בתורה אחרי שמו"ע ובתפילת מנחה קוראים קודם שמו"ע
לפי שמעיקר הדין צריך לקרות קודם התפילה כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, אלא שבשחרית שיש הרבה שמאחרים ויפסידו קריאת התורה דחו אותה לסוף התפילה, אבל במנחה שמי שרוצה לבוא להתפלל מזדרז לבוא שאין בה אלא שמונה עשרה בלבד ולכן קוראים קודם התפילה (סידור צילותא דאברהם עמוד שסה).

קוראים בתורה את הפרשה של השבת הקרובה עד שני (מגילה לא, ב, שו"ע רצב א).

טעם הקריאה: עזרא תיקן להם לישראל שיקראו במנחה בשבת מפני יושבי קרנות (ב"ק פב, א, משנ"ב רצב ס"ק ב), **ביאור יושבי קרנות,** בעלי מלאכה שאין להם פנאי לשמוע קריאת התורה בשני וחמישי (רא"ש), **ביאור אחר:** יושבי קרנות כפשוטו שיושבים בקרנות העיר ועוסקים בשיחה בטלה ובשביל שלא ילך זמן לבטלה תיקן שישמעו קריאת התורה (שער הציון קלה א).

הטעם שקוראים מפרשה של שבוע הבא

כדי להקדים ולהודיע לעם ענין הפרשה ויעסוק כל אחד בה כפי דרכו (סדר היום סדר תפילת מנחה של שבת), **טעם אחר:** כדוגמת המשמרות בבית המקדש שהיו מתחלפות המנחה וכיון שתפילות כנגד הקרבת קרבנות ומשמר של בוקר הקריב התמיד של שחר ומשמר הבא הקריב תמיד של בין הערביים (רבי משה יחזקאל צ"ח).

קריאת התורה במנחה של שבת שחל בו יו"ט

קוראים בפרשת של השבוע הבאה ככל שבת ולא של יו"ט (שו"ע רצב א), **והטעם:** לפי שלא נתקנה קריאה זו אלא בשביל שבת ואלמלא שבת אין קריאה במנחה ביו"ט (לבוש שם א, משנ"ב שם ס"ק ה)

בדיני הקריאה

עולים ג' קוראים (שו"ע קלח ח) לא יפחות מעשרה פסוקים (שו"ע רצב א). לא יפחות לכל עולה פחות משלוש פסוקים (טור קלז א). איחר ועומדים כבר באמצע הקריאה, אם שמע ג' פסוקים יצא ידי חובת הקריאה (אגרו"מ א"ח חלק ד ס' כב).

מזמורים בשעת הגלילה

יש שאומרים ב' מזמורים בשעת גלילת הספר, מזמור אודה ה' (תהילים קיא) "ואשרי האיש" (שם קיב), **והטעם:** לפי שמבואר בגאונים שבמנחה היו מפטירים עשרה פסוקים בכתובים, ובמזמור "אודה ה'" כמו כן במזמור "אשרי האיש" יש עשרה פסוקים וכפי הנראה אלו היו המפטיר של מנחה ואף שאין המנהג להפטיר במנחה על כל פנים מזמורים אלו אומרים (טעמי המנהגים, ליקוטי מהרי"ח).

טעם אחר: במקום מה שהלויים היו אומרים בשבת במנחה (עין ראש השנה לא, א) (ש"ת רמע מפאנו סימן צב).

אין אומרים חצי קדיש אחר הקריאה אלא לפני שמו"ע

חצי קדיש: אין אומרים קדיש אלא א"כ אומר שום דבר תחילה, וכן מצאנו בקדיש במנחה שאומרים תחילה "אשרי" ואח"כ קדיש, ואם יאמר קדיש נמצא גמר תפילתו מאשרי עד קריאת התורה וכשיאמר לפני שמו"ע נמצא אומר על חנינם, והטעם ש"יהללו": לא הו' הפסק משום שהוא רק פסוק אחד, ואמירת "מזמור לה' הארץ ומלואה" לא הו' הפסק כיון שאין זה מעיקר הדין (מג"א רצב ב, משנ"ב שם ס"ק ד).

וכן לבני ספרד שאומרים "מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צב) לא הו' הפסק כיון שאין זה מעיקר הדין (ע"פ מג"א רצב ב, משנ"ב שם ס"ק ד), טעם אחר: לפי שהוא בא במקום הפטרה שנהגו בזמן חז"ל לומר מספרי הכתובים לאחר קריאת התורה במנחה והפטרה שייכת לקריאת התורה ואינה הפסק (ליקוטי מהרי"ח מנחה של שבת). **טעם אחר:** משום טורח ציבור לא אומרים (סידור בית יעקב – יעב"ץ מנחה של שבת).

פסוקי "ובנוחה" שאומרים כשמכניסים הס"ת להיכל אינם הפסק כיון שאינו פרק שלם ממקום אחד אלא פסוקים מלוקטים וא"א אחריהם קדיש (שערי אפרים שער י' מ' בפתחי עולם).

הטעם שאין אומרים שוב אשרי אחרי שנכרך הס"ת כמו בשחרית ולאחריו יאמרו קדיש לפי שכבר פתחו לפני התיבה אשרי והאיך יאמרו שוב, טעם אחר: לפי שלא ניתקן לאומרו כי אם ג' פעמים ביום (מטה משה תפא בשם אבודרהם מנחה של שבת).

הפטרה במנחה בשבת

אין מפטרים במנחה של שבת, והטעם: לפי שדרשו עד לחשכה לא רצו חכמים להטריח בהוספת ההפטרה (מגילה כא, א רש"י ד"ה ואין). **טעם אחר:** לפי שכבר עמדו רובו של יום בקדושה ותפילה ודרשה ויש בהארכתם טורח גדול (מאירי). **טעם אחר:** כדי שלא לבטל את העם מעונג שבת (לבוש רצב א).

לדוד מזמור

מחזירים הספר לארון הקודש והציבור אומר "לדוד מזמור" (תהילים כט), והטעם: במזמור זה לפי שמזמור זה אמר שלמה המלך כשביקש להכניס את הארון לבית המקדש (פמ"ג קלד ו א"א ומקורו במסכת שבת ל, א).

חצי קדיש: הטעם בחצי קדיש כדי שידעו הציבור שהגיע ש"ץ לפני העמוד ויתחילו להתפלל שמו"ע מיד לאחר הקדיש (לבוש תצב א).

שמו"ע

"אתה אחד": הטעם בתפילה זו לפי שבבוקר התפללנו על שניתנה תורה לישראל וישמח משה שמדבר על מתן תורה תקנו במנחה להתפלל

"אתה אחד" כמו שאתה אחד ואין כמוך גם ישראל "מי כעמך ישראל גוי אחד" שהם רצו לקבל את התורה ולא האומות.

הטעם שאומרים במנחה "וינחו בס"

לפי שהבקשה במנחה היא על השבתות הבאות ולכן אומרים "וינחו בס" – על השבתות הבאות (מג"א בא"ח ס רסח סידור הגר"א).

טעם אחר: ליל שבת הו' ככלה בבית אביה שעיקר השמחה היא בה, וביום השמחה היא כמו כלה בבית חמיה שעיקר השמחה היא בחתן ולכן אומרים בו, ובמנחה שניהם שווים ולכן אומרים וינחו בס (שירי כנה"ג הגה"ט סב עיין עוד בעלון לב המועדים עלון יח).

"שים שלום": הטעם שאומרים "שים שלום" אע"פ שבתפילת מנחה של חול אומרים "שלום רב" לפי שאין ברכת כהנים, אך בשבת כיון שקראו בתורה אומרים "שים שלום", שכן בה נאמר "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים (סידור צלותא דאברהם).

"ישמחו במלכותך": לפי נוסח ספרד שאומרים בכל התפילות שמו"ע "ישמחו במלכותך", **הטעם שאין אומרים בתפילת מנחה:** לפי ששעת מנחה של שבת היא עת פטירתם של יוסף, משה ודוד ולא עת שמחה (סידור יעב"ץ, מוהר"א אזולאי רצב ו). **טעם אחר:** לפי שהלשון ישמחו במלכותך הולך על דוד המלך שהוא המלכות וכיון שעכשיו הוא זמן פטירתו אין אומרים זאת (ש"ת קרית חנה דוד אור"ח ח"ב אות נב).

צדקתך

צדקתך: הוא ג' פסוקים שבתהילים "צדקתך צדק" (תהילים קיט קמב), "צדקתך אלהים" (שם עא יט), "צדקתך כהררי אל" (לז ו).

הטעם בפסוקים אלו: לפי שפסוקים אלו הם של צידוק הדין משום כבוד של משה שנפטר בשבת (תוספות מנחות ל, א בד"ה מכאן, ט"ז רצב ב).

זמן פטירת משה רבינו: אין הכוונה שבאותו יום ממש שהרי מצאנו (שבת קי"א, א) שבאותו יום כתב י"ג ס"ת, אלא בערב שבת בזמן מנחה מת וולפי שבשבת ניתנה תורה על ידי משה עושים זיכרון לדבר בזמן המנחה לבטל המדרש, יש שכתבו שמשה רבינו נפטר בערב שבת ולא קברו עד שבת במנחה, ואומרים צידוק הדין על זמן הקבורה (באר היטב רצב ג).

סמך לדבר דכתיב (יהושע א ב) "משה עבדי מת" אותיות שניות שבת (מטה משה תפה).

יש אומרים: שצידוק הדין נאמר גם על יוסף ודוד המלך שנפטרו בשבת (שבת ל, א, זוהר פרשת תרומה ק קנא) (טור רצב ב, מחצית השקל רצב ה, באר היטב שם ג).

ביאור: "צדקתך צדק.. ותורתך" כנגד משה שניתנה תורה על ידו, "וצדקתך אלהים.. אשר עשית גדולות" כנגד יוסף שעליו נאמר (בראשית לט ט) "איננו גדול בבית הזה ממני", ואח"כ "צדקתך כהררי אל" כנגד דוד לפי שהרים מרמזים למלכות (סידור יעב"ץ).

סדר הפסוקים

נוסח אשכנז – "צדקתך צדק" (תהילים קיט קמב), "צדקתך אלהים" (שם עא יט), "צדקתך כהררי אל" (לז ז).
והטעם בסדר הזה: לפי שהולכים ומוסיפים שבח של צדקות השי"ת (טור פרישה רצב ו).

ביאור אחר: פסוק ראשון אין בו שם ה', פסוק שני נאמר בו אלהים, פסוק שלישי מוזכר בו שם הויה (נתיב בינה ח"ב).

טעם אחר: כדי לסיים בשם ה' בכדי לומר הקדיש סמוך לה' (מטה משה תפה).

טעם אחר: לפי שפסוק צדקתך צדק הוא כנגד משה רבינו בסיום הפסוק "ותורתו אמת" [שניתנה תורה על ידו] ומפני כבוד של משה הקדימו לומר ראשון (ערוה"ש רצב ו).

טעם אחר: על פי המדרש (ילקוט פרשת וילך רמז תתקמ) ביקש משה שלא ימות והשיב לו הקב"ה הרי אתה עושה את תורת פלסתר שכתוב בה ואין מידי מציל ולזה אומר הפסוק "צדקתך צדק לעולם" במיתת משה ואומר הטעם לפי ש"תורתך אמת" שלא יעשו פלסתר ח"ו.

טעם אחר: כדי שידעו העם שפסוקים אלו נאמרים כצידוק הדין (מטה משה תפה, מטעמים החדש שבת נד).

סדר הפסוקים לפי נוסח ספרד

"צדקתך כהררי אל", "וצדקתך אלהים עד מרום", "צדקתך צדק לעולם", והטעם בסדר הזה:

כסדר שכתוב בתהילים (טור רצב).

טעם אחר: כדי להגדיל בשבחו של הקב"ה בתחילת נראת שהגדולה כהררי אל, ועוד גדולה מזו עד מרום, ולעולם צדקתו ותורתו אמת (אבודרהם מנחה של שבת, המנהיג שבת סב).

טעם אחר: כדי לסיים הפסוקים באמת לפי שחותמו של הקב"ה אמת ומנחה של שבת היא חתימת השבוע הא למדת שצריך לחתום באמת (זו השבת מנחה).

נוהגים לומר פסוקים אלו בעמידה (תניא כ, שבלי הלקט קכו)

הטעם: לפי שפסוקים אלו נאמרים כצידוק הדין על מות משה וי"א שנאמרים גם על מות יוסף ודוד שמתו בשבת בתפילת מנחה, וצדוק הדין נעשה בעמידה "כאדם העומד לפני הדיין ומקבל עליו את הדין ואומר יפה דנת" (שבלי הלקט קכו בשם אחיז ר' בנימין).

ועוד לפי שיש "בצדקתך" משום אמירת עדות על אמיתות התורה כשאומרים "ותורתך אמת" ועדות היא בעמידה (שם).

טעם אחר: כעין צידוק הדין על פושעי ישראל שעתידין לחזור לדינם במוצאי שבת, כדאמרין בבראשית רבה מלאך הממונה על הרוחות מכריז בע"ש צאו פושעים מגיהנום ובמוצאי שבת מכריז ואומר חזרו פושעים לגיהנום שכבר השלימו ישראל סדריהם, וכל זמן שלא התפללו מנחה אינם דואגים ואומרים עדין לא פנה השמש אבל כיון שהתפללו מנחה והוא ערב דואגים על הלילה הבא לכך מצדיקים את הדין במנחה (רוקח פירוש הסידור עמוד תקפג, מטה משה תעט, באר היטב רצב ג).

טעם אחר: לפי שניתנה תורה בשבת ובג' פסוקים אלו רמזו התורה פסוק "צדקתך": יש בו עשרה תיבות כנגד עשרה דיברות, פסוק "וצדקתך": יש ארבעים אותיות כנגד מ' ימים שהיה משה רבינו במרום שעלה להביא את התורה, פסוק "צדקתך צדק": ה' תיבות כנגד חמשה חומשי תורה (כל בו סימן מ).

טעם אחר: לפי שאחר מנחה אוכלים סעודה שלישית ואמרין במסכת שבת (קיה, א) כל המקיים שלוש סעודות ניצול מג' פורעניות, מחבלו של משיח וממלחמת גוג ומגוג ומדינה של גיהנום, לכן אומרים ג' פסוקים אלו כנגד ג' צדקות שיעשה עמנו ה', "צדקתך צדק" כנגד דינה של גיהנום, ו"צדקתך אלהים" כנגד מלחמת גוג ומגוג, ו"צדקתך כהררי אל" כנגד חבלו של משיח (אבודרהם מנחה של שבת).

טעם אחר: "צדקתך" הוא שבח לקב"ה על שנתן תורה לעם ישראל בשבת "צדקתך צדק לעולם" דהיינו בתורה משתעי ואנו מודים לקב"ה על שנתן לנו את התורה בשבת.

"וצדקתך..עד מרום" דמשתעי במלאכים שהם במרום ואנו מודים שהקב"ה בחר בנו לשורר ביום השבת יותר מהמלאכים כמבואר במדרש שש כנפיים אחד וכו' אמר להם הקב"ה יש לי ..

"צדקתך כהררי אל" שפסוק זה מדבר בגיהנום אנו מודים לקב"ה על שאין שומרי שבת נידונים בגיהנום ביום השבת על עבירות שבידם (אור זרוע חלק ב מוצאי שבת ס' פט).

טעם אחר: כנגד ג' מקדשים שחרבו משכן שילה, בית ראשון ובית שני ומובא בתענית (כט, א) שחרבו עת ערב מוצ"ש (סידור בית יעקב מנחה של שבת טו).

טעם אחר: יש אומרים שאינו משום צידוק הדין שא"כ לא היו אומרים אותם כלל בשבת, אלא נתקנו כנגד תחנון של ימות החול וכיון שאין אומרים תחנון בשבת אומרים צדקתך במקום תחנון (זו השבת תפילת מנחה בשם סידור עבודת ישראל).

טעם אחר: כנגד ג' עיקרים שצריך האדם להאמין, מציאות ה' תורה משמים שכר ועונש, "צדקתך ותורתך אמת" כנגד תורה משמים, ו"צדקתך אשר עשית" כנגד מציאות ה', "צדקתך.. משפטך תהום רבה" כנגד שכר ועונש (ספר העיקרים)